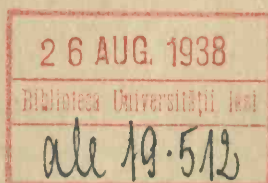
PETRE ŞTEFĂNUCĂ

AMINTIRI
DIN
RAZBOIUL MONDIAL

(ADUNATE DELA SOLDAŢII MOLDOVENI
DIN COMUNA CORNOVA – ORHEI)

CHIŞINĂU
TIPOGRAFIA „TIPARUL MOLDOVENESC"
1938

Extras din revista „Viața Basarabiei" an. VII. No. 4—5

Amintiri din războiul mondial

(ADUNATE DELA SOLDAŢII MOLDOVENI DIN COMUNA CORNOVA JUD. ORHEI)

Românii din Basarabia au participat la războiul mondial în cadrele armatei ruseşti. Ei au luptat şi au suportat greul războiului pe toate fronturile ruseşti; faptele lor de glorie însă n'au trecut în cartea de aur a neamului românesc.

Războiul mondial şi revoluţia rusă au dărâmat zidurile puşcăriei popoarelor — Rusia ţaristă — de unde au ieşit la limanul vieţii lor naţionale şi Românii din Basarabia. In timpul războiului s'a pornit mişcarea de eliberare naţională a popoarelor din Rusia. Din acest motiv, jertfa de sânge a Românilor basarabeni n'a fost zădarnică; ea s'a făcut pentru acelaşi ideal naţional al tuturor Românilor: **Unirea.**

Participarea Românilor basarabeni la războiul mondial n'a fost încă studiată. Studiile publicate până în prezent, privesc aproape numai mişcarea naţională din anul 1917, premergătoare actului Unirii. Mărturiile în legătură cu Românii basarabeni şi războiul mondial trebuesc culese de oriunde pentru a servi de material documentar la lucrarea unui studiu intitulat: **Românii basarabeni şi războiul mondial.** *Cât timp mai sunt în vieaţă cei care au participat la războiu, se pot culege bogate date memorialistice şi documente.*

Numai dintr'un singur sat (Cornova, jud. Orhei) am adunat, cu ocazia cercetărilor monografice conduse de D-l prof. D. Gusti în anul 1931, atâtea însemnări, scrisori de pe front, amintiri, fotografii etc. încât cu greu ar încăpea într'un volum de 200-300 pagini.

Publicăm mai jos o parte din amintirile din războiu adunate dela Moldovenii din acest sat. Aceste mărturisiri ne dau

putința să cunoaștem suferințele din timpul războiului atât ale celor dela front, cât și ale celor de acasă precum și vieața supusă la tot felul de înjosiri naționale a soldaților moldoveni din partea Rușilor. Impresionante sunt întâlnirile dintre Românii basarabeni și prizonierii români din armata austro-ungară. Moldovenii, ținuți închiși între granițele de fier ale Rusiei, nu știau că neamul lor se întinde și în cuprinsul altor țări. In timpul războiului ei au descoperit această mare taină, lărgindu-și astfel orizontul conștiinței lor naționale. Proverbul: „sângele apă nu se face" îl cunoaștem în profunzimea sensului său, numai când aflăm înfrățirea de pe front și captivitate dintre Românii din Basarabia și cei din celelalte ținuturi românești. Câți dintre ei nu vor fi trăit drama sufletească a lui Apostol Bologa din „Pădurea spânzuraților" a romancierului Liviu Rebreanu, atunci când știau că în tranșeele din fața lor se ascund soldați de același neam, asupra cărora sunt îndemnați să tragă!

Dar Românii din Basarabia au luptat alături de frații lor la Mărășești și Oituz. Datorită războiului, au putut trece „râul blestemat" al Prutului, în Moldova, unde au aflat că Românii sunt același neam cu ei, având aceeași limbă, aceleași obiceiuri și credințe. Luminându-se conștiința lor națională, ei s'au convins că Prutul taie adânc în trupul aceluiași neam românesc. Intâlnirile și înfrățirile, în timpul războiului, între Românii basarabeni și cei din celelalte ținuturi au deschis drumul și au ușurat înfăptuirea actului politic de la 27 Martie 1918. Unirea Basarabiei a fost un act politic liber, pregătit încă din timpul războiului, și nu o acțiune de cucerire *cu armele, așa cum încearcă să o demonstreze inconștiența patriotică a unor Români, întocmai ca și dușmanii recunoscuți ai Unirii. Unirea a venit ca o supremă răsplată pentru toate suferințele din timpul războiului și din timpul celor 106 ani de stăpânire străină.*

VIEAȚA IN RĂZBOIU

VASILE POPA, 36 ani, ştie carte — Când ieşeam la comandă (instrucție), un zvodnii (caporal) ne punea să cântăm. Ruşii cântau că ştieau, dar ai noştri nu ştieau şi nici nu avusese de unde să învețe. Cei mai mulți nu fusese nici la disfitelnîi slujbă [1]) Zvodnii se apleca cu urechea şi dăcă vedea că nu cânți, din pricina asta că nu cântă unul, îi alunga pe toți de le ieşea sufletul. Atunci ruşii ne înjurau şi ne ziceau că din pricina noastră a mamalâjnicilor [2]) (mămăligarilor) îi alungă şi pe ei.

DUMITRU CHIRIAC, 45 ani, ştie carte. —In regimentul Minski şi în toată divizia a *14* erau mai numai moldoveni, mai mult de jumătate moldoveni. Şi unde erau moldovenii mai mulți, nu făceau ruşii nici trei bani înaintea noastră. Pe moldoveni mai tare îi grada de cât pe ruşi. Incă în disfitelnîi slujbă (stagiul militar), era în polcul nostru un polcovnic moldovan. Când eram în lagăr, el striga ca toți moldovenii să iasă la mijloc, şi ne spunea să ne desbrăcăm ca la prăşit şi să jucăm ca la noi în Basarabia. Numele polcovnicului era Harbuz(ov) Ion, de prin ținutul Chişinăului. El singur ne spunea, că-i moldovan din Basarabia, şi la serbări ne dădea la fiecare soldat câte o bulcă (franzelă) de pâne albă, câte o butâlcă (sticlă] de pivă (bere), cârnați şi slănină.

POPESCU EMILIAN, 38 ani. — Când am mers la ştic (atac cu baioneta) mai erau moldoveni în treti granaderski polc (regimentul 3 de grenadieri). Noi eram un zvod (grupă) tot de moldoveni. Da nu ne lăsa să vorbim moldoveneşte. Noi stăteam prin acopuri (tranşee) şi vorbeam de acasă şi tot ne aduceam aminte de cei de acasă, de fete, de flăcăi, că eram holtei. Zvodnii (caporalul) ne chema şi ne spunea să nu vorbim moldoveneşte, dar numai ruseşte. El ne spunea: „De ce voi ruseşte nu vorbiți ?“ Şi ne bătea. Dar noi îi răspundeam că nu ştim limba rusească, că limba moldovenească ni-i limba noastră.

D. CHIRIAC, 45 ani. — Din Chişinău, toată divizia a 14 ne-a dus la front şi ne-a coborît la Radovolocisk, la granița As-

[1]) Stagiul militar.

[2]) Poreclă dată de Ruşi Moldovenilor.

triei. A doua zi, echipaţi, am trecut graniţa. Noi gândeam că este ceva vreun şanţ, vreo deosebire, da el nu-i nimica. Când am trecut graniţa, ne-au spus: „Faci-vă-ţi cruce, băieţi, că de-amu trecem graniţa la duşman!“ După două zile am mers la bătaie. Când să mergem la bătaie, ne întorlocam noi moldovenii dela mine din zvod, (grupă) şi din alte zvoduri, ca să luptăm împreună. Mulţi moldoveni fugeau din polcul lor, dacă nu erau moldoveni, şi veneau unde-s moldoveni. Ruşii erau cam proşti la luptă, se cam fe.reau; dar ai noştri, moldovenii chiar puneau spatele cum trebue.

D. CHIRIAC, 45 ani. — După ce m'au rănit la Carpaţi, la Stohodol, m'au dus la spital la Moscova. Acolo erau mai toţi moldoveni. Eu eram mai bolnav, da ceilalţi veneau la patul meu şi vorbeam. Era şi un doftor din Basarabia şi ne căuta pe moldoveni mai bine decât pe ceilalţi. El se ducea prin toate palatele (secţiile de spital) unde erau moldoveni, fără ca să-i fie treaba lui, să-i îngrijească. El venea şi ne întreba: „Care sunteţi moldoveni?“ Şi el ne spunea că-i din Basarabia dela Binderi.

ŞTEFAN MICU, 45 ani, ştie carte. — Pe Iacob Rotariu (consătean) l-am văzut când l-au omorît. Eram amândoi în acopuri (tranşee) şi el s'a apucat să fiarbă ceai şi a văzut nepriateliu (inamicul) că iese fum şi a dat cu un snaread (bombă) şi a prăbuşit malul peste el. Eu şi nişte ruşi l-am scos mort de sub mal. L-au luat sanitarii şi i-au făcut groapă în pădure şi l-au îngropat. Acolo puneau în groapă câte trei rânduri de oameni şi puneau o cruce. Acolo n'aveau când să facă groapă la tot moscalul (soldatul).

ŞTEFAN VASCAN, 42 ani, ştie carte. — Sub Livov, (Lemberg) vreo şapte zile a fost bătălia tot una, nici noaptea nu mai sta, până ce-am luat Livov-ul. Luminau noaptea snareadurile (obuzele) ca ziua şi huia ca în iad. Unul din Rădeni, (jud. Orhei) cât mergea, se ţinea de mine; m'a cuprins şi a murit, de nu-l puteam descleşta. După aceea am trimes scrisoare la tată-său că-i mort.

CONST. DODONĂ, 39 ani. Când mă duceam la front, şedeam în uşa vagonului şi într'o stanţie (gară), descărcau on eşalon de plinici (prizionieri). Eu am strigat: „Ehei, v'am luat noi Ruşii în plin (prizionieri), da când ne-om duce şi noi la poziţie, o să vă luăm pe toţi în plin. Atunci a vorbit unul din plinici moldoveneşte. „Măi

frate, nu sîntem vinoveţi, că te pune pe tine ţara să lupţi ca şi pe mine“, Dar eu i-am zis: „Da de unde ştii tu moldoveneşte, măi, că eşti astriac?“ Dar el a zis: „Şi eu sînt moldovan ca şi tine că sînt moldoveni şi în Astria. Sînt din Bucovina şi te ştiu că eşti moldovan din Basarabia, că aiurea moldoveni în Rusia nu-s“.

D. CHIRIAC, 45 ani. — Noi moldovenii, când am luat întâi şi'ntâi moldoveni din Astria în plin, nu ştiam de unde-s. Credeam că România dă pe ascuns ajutor Astriecilor. Pe urmă am aflat noi că-s din Bucovina şi din Transilvania.

POPESCU EM., 38 ani. — Mă dusesem în caraul (gardă) pe front. Cum şedeam aşa, se îndreaptă spre mine patru ghermani. Eu eram singur. Ei nu m'au văzut şi-au trecut linia, dar eu am strigat: „*Brosi vintovka!*“ (Aruncă puşca!) Dar el zice moldoveneşte: „Să lepăd puşca?“ Dar eu i-am zis moldoveneşte, dacă am văzut că-i moldovan de-ai noştri: „Leapădă puşca şi vină la mine« El a ridicat mânele în sus şi a venit la mine şi a zis: „*Dacă eşti moldovan, apoi vin*“ Se vede că erau moldoveni de aceea din *Astria.*

D. CHIRIAC, 45 ani. — Odată am apucat noi în plin (prizonieri) două năboară, (detaşamente) toţi moldoveni din Astria. Ne-am luptat noi cât ne-am luptat şi dacă au văzut că şi noi suntem moldoveni, s'au dat. Tare ne miram noi când îi vedeam că-s moldoveni şi ei, şi ne batem noi în de noi, frate cu frate! După ce-i luam în plin, îi ţineam pe lângă noi câte o zi, până îi trimeteam în urmă. Ii întrebam şi noi de unde-s, cum trăieşte lumea pe la dânşii, le dădeam şi noi ce aveam de mâncare, ca la fraţii noştri O ţigară dacă o aveai şi aceea o împărţeai în două cu dânşii! Spuneau şi ei: „Cum a venit vremea să ne batem frate cu frate şi aestea toate le fac împărăţiile“.

ŞTEFAN VĂSCAN, 42 ani. — Când am mers al doilea la front, m'au rănit la pecior şi am stat o sutcă (o zi şi o noapte) şi jumătate între ai noştri şi duşmani. Curgeau snareadurile (obuzele) de la ruşi şi de la astrieci chiar deasupra mea. Eu m'am tras pe brânci până la o pădure, aşa îndeseară. A doua zi au dat peste mine un neamţ, un ungur şi un român. Ei au strigat la mine de departe să las armele, dar eu n'am auzit. Ungurul a întors şticul (baioneta)

să mă împungă. Eu atunci am strigat: „Mă rog nu mă ucide că mi-i rupt peciorul!" Românul m'a înţeles pe vorbă, că a apucat de puşcă pe ungur şi l-a oprit. M'au luat apoi şi m'au dus în plin.

ŞTEFAN VĂSCAN, 42 ani. — Când am luat astrieci în plin (prizonieri), erau printre ei şi moldoveni din Bucovina şi Transilvania. Ei spuneau că mai bine ne dăm în plin şi să fim vii. Cum simţeau că şi noi suntem moldoveni: „Măi, noi n'am dat în voi' c'am auzit că sunteţi basarabeni. Ştii — spuneau — cu voi ne înţelegem în limbă şi când ne întâlnim cu voi, e ca şi cum ne-am întâlni cu fraţii noştri".

S. CIMPOIEŞU, 39 ani. — Pe front la Galiţia mi-au degerat pecioarele, cât am stat în acopuri (tranşee) şi m'au luat şi m'au îndreptat în urmă şi de-acolo la Chiu (Chiev). La gara Brod (Polonia) m'am suit într'un vagon şi lângă mine pe pat sta un prizonier ungur şi se tot văita. Eu l-am întrebat: „To pani bolit? (Ce te doare domnule)" Da el strângea din umere. Pe urmă, mergând pe drum, se tot văita şi spunea: „Văleu! Văleu!" Dar eu tocmai atunci i-am spus: „Tu nu ştii moldoveneşte?" Dar el s'a uitat lung la mine şi mi-a spus: „Ştiu Da d-ta de unde eşti?" Eu i-am spus că-s din Basarabia şi e mi-a spus: „Eu sunt român din cei care suntem supuşi Astriecilor". Pe urmă ne-am împrietenit şi am stat la vorbă cu el până la Chiu.

GH. GALERIU, 45 ani. — Când au venit românii plenici din Astria, pe mine m'au rânduit pe dânşii, în loc de ofiţer, fiind că ei nu ştiau ruseşte nici unul. Eu le împărţeam mâncarea, îmbrăcămintea, eu îi împărţeam la lucru, şi când se îmbolnăveau, trebuia să mă duc cu ei la lazaret (spitalul militar) şi să vorbesc. Ei lucrau la noi la arsenal pentrucă din alte naţii de plenici nu se primeau. Fiindcă Rusul era în soiuz (alianţă) cu Românul, ei au fost primiţi.

PE FRONTUL DIN MOLDOVA

NICANDRU VASCAN, 49 ani, ştie carte. — In Moldova am fost pe la Mărăşăşti, pe la Focşani, Crucea de sus, Iaşi, Vaslui, Galaţi. Am trăit trei luni de zile într'un sat la Stănileşti. Şedeam

la gazdă la un gospodar şi trăiam cu dânsul tare bine. Când aveam noi mâncare, le dădeam noi, când aveau ei, ne dădeau şi ei nouă. El tot mai bine sta la vorbă cu mine, că ne înţelegeam şi de asta mă iubea. Dar pe ruşi îi făcea hoţi şi-i înjura.

NICANDRU VĂSCAN, 49 ani. — Eram ca slovesnii polkovii furajir (translator la cumpărarea fânului pentru regiment), de vorbit cu românii când se împăcau cu ruşii la cumpărare de fân, de orz pentru cai. Dacă avea omul de vândut un stog de fân, apoi eu mă împăcam cu românii şi rusul plătea. Dacă lăsam un preţ mai mare, românul îmi dădea şi mie un bacşiş.

NICANDRU VĂSCAN, 49 ani. — Când am fost în România la bătălie, am stat la unul, moşu Toader din Crucea de sus. El tare mă iubea pe mine că eram basarabean. El zicea: „Bine c'ai chicat dumneata basarabean că am cu cine sta de vorbă, că cu Ruşii nu te mai poţi înţelege". Pentru mine făceau mâncare la un loc cu dânşii. Eu eram ca un copil al lor. Ruşii erau răi, se îmbătau şi făceau gălăgie.

NICANDRU VĂSCAN, 49 ani. — Când ne-am dus seara în acopuri, era apă, şi trebuia să stăm acolo în apă până la genunchi, că de te ridicai, te ucidea duşmanul din faţă. Frontul era la Putna şi noi dincolo. Peste noapte apa a îngheţat. Dimineaţa pe mulţi i-au scos morţi, ţapeni, îngheţaţi. Da pe noi vreo câţiva ne-au găsit cu suflet. Ne-au încărcat în trenuri şi ne-au dus tocmai în Ecaterinoslav.

GH DODON 45 ani, nu ştie carte. — La bătălie am fost în Carpaţi, în Moldova la Români. Acolo m'au rănit şi m'au dus într'un târg, Bacău. Am stat acolo vreo trei zile şi pe urmă m'au dus la Chiu (Chiev).

GH. DODON, 45 ani — De mâncare o duceam tare rău, că ajungea cu greu la noi în Carpaţi. Stăteam flămânzi şi câte două, trei zile. Mai la urmă ne-au adus mâncare de la Rus; da am mâncat mult şi dela Român.

DIN VIEAŢA PRIZONIERILOR

S. CIMPOIEŞU, 39 ani, ştie carte. — Când ne a luat în plin, am luptat între Râmnic şi Buzău, lângă o şosea la satul Litia.

Nemţii au prins a bate cu tunurile de mai nici nu ştiai pe ce lume eşti. Se ridicase colbul din pământ până în cer. Noi şedeam cu telefonul sub un deal. Un ofiţer a fugit, dar altul a rămas. Noi atunci am rămas înconjuraţi. Eu am luat telefonul şi l-am aruncat tocmai în fundul râpei, că auzisem că, dacă te găseşte la telefon, te omoară. Când am ieşit din bordeiu, doi Nemţi m'au şi luat: *„Haida Ruschii!"*

S. CIMPOIEŞU, 39 ani. — La noi a venit unul Ion Vrabie, român din Crucea de Jos şi unul Radu Ion. Un camarad de al lor, care a fost într'un regiment, din 10 Putna, a căzut prizonier şi l-au adus tot acolo. Acela i-a spus lui Ion Vrabie că a văzut cum şedea nevasta cu mama lui şi cu doi copilaşi în prag şi cum un obuz a căzut sub prag şi praf i-a făcut. Şi casa s'a aprins şi-a ars. Bietul Ion Vrabie, tare s'a măhnit când a auzit că s'a întâmplat nenorocirea. A slăbit de parcă era de ceară. Noi ne sileam să-l mângâiem. Il luam cu noi, să mai petrecem, stăteam noaptea pe lângă el, că aproape se răsminţise.

S. CIMPOIEŞU 39 ani. — In timpul când stam la spital, la bucătărie, mulţi mă cunoşteau, şi bătrâni şi copii şi tineri, că-s basarabean şi vorbeam cu dânşii. Eu mult mă stăruiau să-i ajut cu ce puteam. Le dădeam pe ascuns pâne, şi ce rămânea dela bucătărie. Noi le spusesem când să vie după masă, când nu erau nemţii. Noi v'o câţiva (trei bucătari) făceam pe după cazarmă ca să nu ne vadă nemţii şi le turnam mâncare prin gamele. Veneau femei, copii şi moşnegi şi le ziceam: „Hai, du-te şi o soarbe unde vrei, numai să nu te vadă neamţul". Ii ajutam mai în toată ziua. Numai dacă se svârcoleau nemţii prin curte, nu puteam.

ION POPESCU, 40 ani. — Acolo în lagăr (Germania) nu era nici un basarabean. O jumătate de an n'am auzit vorbă moldovenească. Intr'o zi, eram la lucru şi aud vorbind moldoveneşte. Il văd pe unul şi-l întreb: „Măi, da tu de unde eşti?"

— Eu îs din Moldova.

— „Da tu de unde eşti?" mă întreabă el.

— Eu îs din Basarbia.

Am dat mâna amândoi şi am plâns de bucurie că ne-am întâlnit. Ne-am împrietenit după aceea şi cât am stat în lagăr, nu

ne-am mai despărţit. Mai pe urmă, pe mine m'a luat o nemţoaică la dânsa la lucru. Acolo la nemţoaică mi-a fost bine.

ŞTEFAN VĂSCAN, 42 ani. — In plin am stat în lagăr. Eram răniţi, calici şi aşa ne punea la lucru şi ne bătea din urmă.

Aşa vieaţă de chin cât am stat în lagăr la Visilburg, n'am mai pomenit. Mai târziu ne-au scos la pădure la lucru, şi pe urmă ne-au dus tocmai la italianschi front, la acopuri (la săpat tranşee). Noi nu vream să lucrăm, că eram lângă front şi curgeau snareadurile (obuzele) peste noi. Pe vreo 10 plinici (prizonieri) i-au împuşcat. Noi fugeam de lucru, dar ei ne prindeau şi ne legau cu mânele la stâlp şi ne ucideau de mai mureai. Te udau cu apă, de-ţi veneai în fire şi iar te puneau la lucru. Am fugit cu toţii spre casă, şi am rătăcit prin păduri vreo lună de zile.

ION POPESCU, 40 ani, nu ştie carte. — Nemţii trăiau bine, dar noi plenicii (prizonierii) greu o mai duceam în lagăr! Ne da câte o jumătate de funt (200 gr.) de pâne pe sutcă (o zi şi o noapte) şi nişte supă, la 12 ceasuri. Dacă mi-ar fi dat mâncarea pe care o dau eu la porci, tot ar fi fost mai bine. Franţujii şi italienii primeau posâlci (colete) şi aveau ce mânca. Şi la români le trimeteau din Franţa posâlci, şi pe lângă români mă lipeam şi eu şi trăiam mai bine. In toată sâmbăta le veneau posâlci, şi mă duceam şi eu şi când mă vedeau că vorbesc româneşte, îmi dădeau şi mie.

VASILE POPA, 36 ani, ştie carte. — In Polonia am stat în lagărul Ghibisov, iar în Astria în Purstar şi Freistat şi după aceea ni-au dus în Moravia la o fabrică de zahăr şi acolo am trăit bine. După ce-a ieşit Sloboda, (revoluţia rusă), ne plăteau ca şi pe civili şi nu ne păzeau aşa tare şi puteam ieşi prin oraş. Cât am stat doi ani prin lagăre, am trăit tare greu, că acolo nici nu lucram nimica, dar nici mâncare nu ne dădeau. Lagărele erau făcute din scânduri, şi acoperite cu hârtie neagră. Erau făcute în câmp şi prin păduri. Lagărul era înconjurat de un gard de sârmă şi păzeau soldaţi. Iarna bătea vântul în bărăcile celea de scânduri şi era frig. Intr'o baracă trăiau cam până la 1000 de oameni şi era numai o sobă la mijloc. Ne grămadeam şi noi împrejurul sobei, numai ca să ne scuturăm cămăşile de păduchi, că numai puteam de mâncărime. Pe mulţi îi găseam dimineaţa morţi de foame şi de frig.

POPESCU EMILIAN, 38 ani. — Eu îs invalid. Am chicat din front, cum mergeam la ştic (atac), şi-am stătut trei zile la pământ rănit. M'au împlut viermii. Era cald, ca pe vremea aiasta (August). A venit Ghermanul şi ne-a strâns pe toţi şi ne-a dus la Budapesta şi Tirisolstop. De-acolo ne-au îndreptat în Rusia, la Petrograd.

MOLDAVSCHI POLC (REGIMENTUL MOLDOVENESC)

ION RUSU, 38 ani. In Ades (Odesa) a venit ordin la comendant ca toţi moldovenii să mergem la Chişinău că se face polc moldovenesc. Catărău [1]) ne-a luat şi ne-a dus la Chişinău la moldavschi polc (regimentul moldovenesc). Catărău ne-a spus că o să trăim bine de-amu, că o să fim la neamul nostru şi o să vorbim moldoveneşte; că până acum, cel de nu ştia ruseşte era greu de el. Am stat două săptămâni la moldavschi polc şi pe urmă am venit acasă.

CRĂZNĂŞANU SIMION, 33 ani, ştie carte. Când s'a dat Svoboda, din Fedosia (Rusia) ne-a ales pe moldoveni şi ne-a trimes la Chişinău. Eram la vreo patru sute şi ne-a adus la moldavschi polc. Era în polcul nostru un porucic (sublocotenent) moldovan, da noi nu l-am ştiut că-i moldovan, că în regiment vorbea numai ruseşte. Am aflat numai când ne-am ales moldovenii, că de la Fedosia până la Chişinău el ne-a adus. Porucicul era din uezdul (judeţul) Chişinău şi-i zicea Ţigănaş.

CONST. MITITELU, 43 ani. — La noi în polc era un rotnic (comandant de companie) moldovan, Ţigănaş, din Sireţi jud. Lăpuşna. După ce s'a dat Svoboda şi fiecare neam se ducea la ai lui, Stat polca căuta să ne dea un rotnic moldovan. Da el nu vroia să se priznăiască (recomande), că-i era ruşine că-i moldovan, că-l râdeau ceilalţi. Ii râdeau pe moldoveni. Da pe dânsul l-a spus că-i moldovan la Stat polca, unul din satul lui. El a venit într'o dimineaţă şi ne-a spus: „Buna dimineaţa, băieţi." Da noi, i-am spus: „Da ce, de acuma eşti moldovan?" — Da, m'am dat cu moldovenii.

[1]) Revoluţionar basarabean.

SATUL IN TIMPUL RĂZBOIULUI

ŞTEFAN CORCODEL, 48 ani. — Pe timpul bătăliei rămăsese în sat numai cei mai bătrâni şi cei ologi şi bolnavi şi chiar dintre aceştia au luat la acopuri (tranşee) şi la podvoadă. La acopuri au luat şi femei şi fete mari şi le-au dus la Orhei, şi au stat trei săptămâni. Femeile plângeau şi nu voiau să se ducă, da venea oreadnicul (şeful de post) şi starostele (primarul) şi le lua şi dacă se cam puneau de pricină, le închidea la primărie. Mulţi au murit din acopuri că se duceau goli. Se îmbolnăveau şi dacă veneau acasă, mulţi au şi murit

IVAN CHEPTANARIU, 56 ani. — Când a fost bătălie, au fost şi fetele la acopuri (tranşee). Din Cornova au fost trei fete: Mărioara lui Gavril Cojocov, Ifimia lui Mirăuţă şi Vîrvara lui Gr. Porcescu. Au fost la acopuri la Orhei. Erau şi oameni bătrâni şi fete tinere. Lucrau şi fetele la acopuri; le dădeau câte un arşin (70 cm) de săpat şi doi şi jumătate de lat.

ILINCA CHEPTANARIU, 64 ani. — Un rând au strâns prin sat pânză pentru moscali (soldaţi) şi în alt rând au strâns parale. Dădea fiecare cât putea: un leu, doi, zicea că pentru cei răniţi. A venit odată şi o domnişoară şi dădea câte un patret (portret) dacă dădeai parale pentru cei răniţi.

ILINCA CHEPTANARIU, 64 ani. — Cât a fost la bătălie (fiul ei, Ştefan Micu) mai plăteam la biserică câte o rugăciune, să l păzească Dumnezeu, că aveam numai unul. El a fost cu dreptate, de aceasta a scăpat. Dacă crezi înaintea lui Dumnezeu, te păzeşte, dacă umbli cu vicleşug, degrabă dai peste nevoe.

Cântec de pe timpul războiului.

Foiul verde răsărită
La *Varşava** cei vestită
Multă oaste-i grămădită,
La Varşava 'n cea parte
Şade un gheneral c'o carte
Şi din carte tot ceteşte
De 'mpăratul pomeneşte:
„Staţi împăraţii la pace,
Că de când aţi prins a bate,
Multe case sunt stricate,
Multe fete nemăritate,
Şi neveste nesărutate!"

Toader Mititelu, 33 ani, ştie carte.

*) *Varşovia*

DIN URMĂRILE RĂZBOIULUI [1]

VASILE PÂSLERIU, 43 ani, nu ştie carte. — Când am venit dela slujbă (serviciul militar) din Turkestanschi oblasti, (Regiunea Tuschestan) am stat vreo patru săptămâni şi m'am însurat. După vreo săptămână s'a stârnit bătălia şi am plecat. Gospodăria am lasat-o în grija femeiei, casa şi 12 firte de pământ, şi când m'am întors dela bătălie, am găsit casa cu un perete căzut, că nu a putut face nimic femeia, că ea s'a mutat la părinţi şi casa a rămas fără stăpân şi s'a împrăştiat. Pământul l-am lăsat să-l stăpânească un om, până voiu veni şi să-i plătească prozomenia (impozitul), că era pământ din bancă (cumpărat prin Banca Ţărănească.) Când am venit acasă, el mi a cerut încă şi părale. Pământul l-a vândut, l-a împrăştiat şi eu, om sărac, ce, am putut să mă judec cu el? Gospodărie n'am mai putut întemeia că au venit timpuri grele, şi n'am nici de unele, de lucrat nu prea pot, că-s invalid, şi copiii mi-s mititei încă.

ANDREI SCLIFOS, 42 ani. — Când m'am întors de la bătălie, am găsit toate risipite: trăsura pierdută, plugul, borona, şărăbanul, caii şi hamurile. Toate s'au pierdut dacă n'a fost stăpânul lor acasă. Am avut trei cai şi pe toţi i-am pierdut.

Gardurile dela ogradă s'au ars, pânea de pe deal s'a prăpădit, dacă n'a avut cine s'o strângă. Nevasta ce era să facă, dacă am lăsat-o cu copii mărunţei.?

COZMA DASCĂLLU, 31 ani, ştie carte. — Când m'am întors din bătălie, gospodăria am găsit-o împrăştiată; gardurile arse, din din vite n'am găsit nimica; n'am găsit nici carul măcar. Au fost ani răi şi femeia a vândut şi a prăpădit tot ca să ţină copiii. Eu am venit numai cu sufletul şi n'am mai putut întemeia gospodărie. Au mai fost ani răi şi secetoşi după aceea. Am vândut şi din pământ ca să scap din anii aceştia. Pe timp de secetă era pudul (16 kg.) de popuşoiu 150 lei. Eu munceam cu ziua pe la oameni şi câşti-

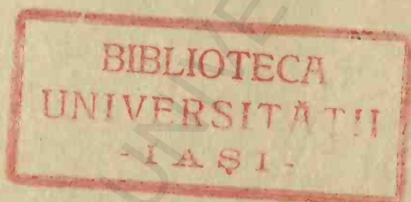

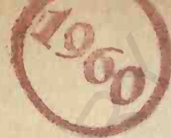
[1]) Chiar dacă teritoriul Basarabiei n'a fost câmp de luptă în timpul războiului mondial, urmările războiului însă au fost aproape tot atât de grele ca şi în Moldova şi Muntenia.

gam până la 150 lei pe săptămână şi cumpăram făină de mi-ajungea câte o săptămână.

GH. DODAN, 45 ani — Când am plecat la bătălie, am lăsat nişte datorii prin bănci şi când m'am întors, le-am plătit că m'am pus slugă la neamţ (morarul din sat) şi le-am răsplătit. Da cât am fost la bătălie, mi-a luat banca dela Onişcani (jud Orhei) tot ce am avut: războaie, ţoluri, şi straie.

ANICA POPESCU, 49 ani. — Bărbatul mi-a murit la bătălie. Vestea c'a murit la bătălie mi-a adus-o unul din Rădeni (sat vecin), un tovarăş de al lui. Era iarna când mi-a adus o hârtie cu colţul ars. El a văzut cum l-a lovit la cap o bombă. Scrisoarea era trimeasă de la polc (regiment) şi scria ruseşte c'a murit şi că eu să port de grijă la copii.

1984

1960